

Türkiye’de Sosyal ve Çevresel Muhasebe Eğitimi: Üniversitelerin Müfredatına Yönelik Bir İnceleme

Merve ÖZ*

ÖZ

Bu çalışma, Türkiye’deki üniversitelerin işletme lisans programlarında sunulan muhasebe eğitiminin sosyal ve çevresel hesap verebilirlik çerçevesindeki yeterliliğini değerlendirmeyi ve ilgili konuların müfredata dahil edilmesinin gerekliliğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmada geleneksel muhasebe eğitiminin günümüz iş dünyasının ihtiyaçlarına cevap veremediği yönündeki eleştirilerden yola çıkılarak, devlet ve vakıf üniversitelerinin işletme bölümlerinin müfredatları doküman analizi yöntemiyle sistematik bir şekilde değerlendirilmiş ve sosyal ve çevresel sorumluluğun raporlamasını ele alan dersler incelenmiştir.

Araştırma sonuçları, Türkiye’de işletme bölümlerinde sosyal ve çevresel sorumluluğun raporlanmasına yönelik ders sayısının oldukça az olduğunu göstermektedir. Derslerin tamamının seçmeli olarak verildiği tespit edilmiştir. Bu derslerin sınırlı olmasının nedenleri arasında akademisyenler ve öğrencilerin gösterdiği direnç, muhasebe derslerinin zor olarak algılanması ve bu konulara ilişkin eğitim materyallerindeki çeşitlilik eksikliği olabileceği ifade edilmiştir. Çalışma, bu konuların zorunlu derslere entegre edilmesinin, akademisyenlere yönelik mesleki gelişim olanaklarının artırılmasının ve öğrenci farkındalığını artıracak etkinliklerin yaygınlaştırılmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Muhasebe müfredatının, vergi odaklı ve kural temelli yaklaşımların yerine, hesap verebilirlik ve şeffaflığı temel alan modern bir yaklaşımla güncellenmesi gerektiğine dikkat çekilmektedir. Akademi, meslek kuruluşları ve sektör arasında iş birliği eğitim ve uygulama arasındaki boşlukları kapatmak için oldukça önemlidir. Bu yaklaşım hem finansal hem de finansal olmayan sosyal ve çevresel bilgilerin raporlanmasının önemine dair farkındalık oluşturmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Muhasebe, Çevresel Muhasebe, Sosyal ve Çevresel Muhasebe, Sürdürülebilirlik Muhasebesi, Muhasebe Eğitimi

JEL Kodu: M41, I23

Social and Environmental Accounting Education in Türkiye: An Analysis of Universities’ Curricula

ABSTRACT

This study aims to assess the adequacy of accounting education offered in undergraduate business programs at universities in Türkiye within the framework of social and environmental accountability, and to highlight the necessity of integrating these topics into the curriculum. Building on criticisms that traditional accounting education fails to address the needs of today’s business environment, the curricula of business departments at public and foundation universities were systematically evaluated through document analysis, and courses addressing the reporting of social and environmental responsibility were examined.

The findings reveal that the number of courses related to social and environmental responsibility reporting in business programs in Türkiye is quite limited. It was also determined that all such courses are offered as electives. Among the possible reasons for the limited number of these courses are resistance from academics and students, the perception that accounting courses are challenging, and the lack of diverse educational materials on these topics. The study emphasizes the need to integrate these subjects into compulsory courses, enhance professional development opportunities for academics, and expand activities to increase student awareness.

Furthermore, the study underscores the need to modernize accounting curricula by shifting from tax-oriented, rule-based approaches to ones grounded in accountability and transparency. Collaboration between academia, professional bodies, and industry is highlighted as essential for bridging the gap between education and practice. This approach aims to raise awareness of the importance of reporting both financial and non-financial social and environmental information.

Keywords: Social Accounting, Environmental Accounting, Social and Environmental Accounting, Sustainability Accounting, Accounting Education

JEL Codes: M41, I23

* **Corresponding Author/Sorumlu Yazar,** Dr. Öğr. Üyesi, MEF Üniversitesi, İstanbul, Türkiye/ Asst. Prof., MEF University, İstanbul, Türkiye, ozmer@mef.edu.tr

Makale Gönderim ve Kabul Tarihleri/Article Submission and Acceptance Dates: 01.09.2025-09.12.2025

Citation/Atf: Öz, M. (2025). Türkiye’de sosyal ve çevresel muhasebe eğitimi: üniversitelerin müfredatına yönelik bir inceleme. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 58, 183-198. <https://doi.org/10.52642/susbed.1775761>

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

1. Giriş

Geleneksel muhasebe anlayışı, doğal sermayenin ekonomik değere dönüştürülmesinden elde edilen kârın raporlanmasına odaklanmış; bu süreçte sosyal ve çevresel etkiler büyük ölçüde göz ardı edilmiştir. Oysa işletmelerin bu tür etkileri dikkate almaması, küresel ısınma, nüfus artışı ve sanayileşme gibi faktörlerle zaten tehdit altında olan çevre üzerinde daha fazla baskı yaratmıştır. Bu gelişmeler, söz konusu yaklaşımın sürdürülebilir olmadığını açıkça ortaya koymuştur (Lehman, 2017: 31). Özellikle 1980'li yıllardan itibaren yapılan araştırmalar ekonomik kalkınma adına yürütülen faaliyetlerin insan yaşam kalitesini artırmaktan çok çevresel tahribata yol açtığını ortaya koymuştur. Bulgular, çevre ile ekonomik kalkınma arasındaki ilişkinin açık bir şekilde kurulması gerektiğini vurgulamıştır. Bu noktada hem bugünün hem de geleceğin ihtiyaçlarını gözeterek, insan ve çevre arasında denge kuran bir ekonomik sistemin nasıl yönetileceğine odaklanılması gerektiği gündeme gelmiştir. Böyle bir arayış sürecinde muhasebe bir bilgi sistemi olarak, mevcut ekonomik düzenin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasında önemli bir rol üstlenmektedir (Yüksel, 2020: 394; Zulkifli, 2011: 76).

Muhasebenin kapsamı sosyal ve çevresel etkilerin raporlanmasını da içerecek şekilde genişletildiğinde sürdürülebilir bir ekonomik düzenin sağlanmasında önemli katkılar sağlayacağı açıktır. Ekonomik faaliyetlerin sosyal ve çevresel etkileri, kaynakların nasıl tahsis edileceği ve bu işlemlerin ahlaki, etik ya da politik sonuçları hakkında hesap verilebilirliği muhasebe bilgi sisteminden elde edilecek verilerle mümkündür (Dillard, 1991: 8; Lehman, 2017: 31). Bu noktada muhasebecilere, sadece finansal bilginin üretilmesinde değil; aynı zamanda işletmelerin sosyal ve çevresel sorumluluklarını yönetme süreçlerinde de önemli roller düşmektedir.

Muhasebenin sosyal ve çevresel boyutuna ilişkin literatür çalışmaları 1970'li yıllara dayanmaktadır. Bu dönemde, işletmelerde geleneksel muhasebe uygulamalarının sınırlarının aşılması gerektiği fikri şekillenmeye başlamış, sosyal ve çevresel muhasebe uygulamaları hem yönetim hem de muhasebe ve raporlama süreçlerinde daha fazla yer bulmuştur (Zulkifli, 2008: 26).

Muhasebeye yönelik beklentilerin değişmesi yönetici adayları üzere yetiştirilen öğrencilerin aldığı muhasebe eğitiminin sorgulanmasına yol açmıştır. 1980'li yıllardan itibaren, dünya genelinde üniversitelerde verilen muhasebe eğitimi ve müfredatı modern iş dünyasının gerekliliklerini karşılamadığı ve değişen muhasebe mesleğinin dinamik yapısına ayak uyduramadığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bu durum, verilen eğitimin içeriğinin yeniden değerlendirilmesi gerektiği görüşlerini gündeme getirmiştir (Kassim ve Hisam, 2014: 50). Amerikan Muhasebe Derneği'nin (The American Accounting Association-AAA) 1986 yılında yayımladığı "Geleceğin Muhasebe Eğitimi: Genişleyen Mesleğe Hazırlık" başlıklı raporda muhasebecilerin uygulamada yaptıkları ile muhasebe eğitimcilerinin öğrettikleri arasındaki farkın giderek açıldığı vurgulanmıştır. Muhasebe eğitiminin, değişen muhasebe mesleği, paydaş beklentileri ve işletme taleplerine uygun şekilde güncellenmesi gerektiğinin altı çizilmiştir (Smith ve Usry, 1989: 2).

1990'lı yıllarda, muhasebe eğitimi alanındaki değişim ve dönüşüm hareketleri Avrupa'da ve dünyanın diğer bölgelerinde yavaş yavaş görülmeye başlanmıştır (Sundem ve Williams, 1992: 57). Kıta Avrupası, İngiltere, Amerika, Kanada ve Avustralya üniversitelerinin işletme okulları, muhasebe eğitiminin revize edilmesi ve sosyal ve çevresel muhasebe konularının müfredata eklenmesinde öncü bir rol oynamıştır (Mangion, 2006: 337).

Gelişmekte olan birçok ülkede muhasebe ve muhasebe eğitim sistemi, ekonomik ve siyasi bağları bulunan ülkelerin muhasebe sistemlerinden büyük ölçüde etkilenmiştir. Türkiye'de muhasebe sisteminin gelişim sürecinin ilk dönemlerinde özellikle Fransa ve Almanya'nın etkisi hissedilmiş, Amerika Birleşik Devletleri ile geliştirilen siyasi ve ekonomik ilişkiler ise sonraki dönemlerde etkisini göstermiştir (Terzi vd., 2013: 84). Sosyal ve çevresel muhasebeye yönelik yapılan akademik çalışmaların gelişim süreci dünyadaki gelişmelerle paralellik göstermiştir. 1980 yılında sosyal muhasebe konusunda ilk defa doktora tezi yürütülmüştür. 1990'lı yıllarda ise çevresel muhasebe konusunda ilk akademik çalışmalar yapılmıştır. Ancak yapılan akademik çalışmalar eğitimle desteklenmediği takdirde muhasebenin topluma ve çevreye olan etkisinin sınırlı kalacağı açıktır. Üniversitelerde verilecek ekonomi, toplum ve çevreyi kapsayan bir muhasebe eğitimi yönetici adayları olarak yetiştirilen işletme bölümü öğrencilerinin yönetim süreçlerinde alacağı önemli kararları etkileyecektir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'deki üniversitelerin işletme bölümlerinde sunulan güncel müfredatların, günümüz ihtiyaçlarına uygun muhasebeciler yetiştirmedeki yeterliliğini incelemektir. Bu incelemede, muhasebenin değişen yapısına paralel olarak sosyal ve çevresel hesap verebilirliğin ölçülmesine yönelik derslerin varlığına da odaklanılmıştır. Türkiye'deki üniversitelerin lisans düzeyindeki işletme bölümlerinde verilen muhasebe dersleri analiz edilmiştir. Bu analizde, geleneksel muhasebenin ötesinde, sosyal ve çevresel sorumluluk raporlaması ile hesap verebilirlik konularını ele alan derslerin varlığı doküman analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Çalışma, sosyal ve çevresel muhasebe eğitiminin geleneksel muhasebe eğitimi içerisindeki yerini tespit etmeyi ve bu konuların müfredatlara nasıl entegre edilebileceğini incelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, bu süreci etkileyen kolaylaştırıcı ve zorlaştırıcı faktörler de tartışılmıştır.

2. Sosyal ve Çevresel Muhasebe

Sosyal hesap verebilirlik, 1970'lerin başında sosyal ve ekonomik birimlerin performansı, devletlerin yeterliliğini sorgulama ihtiyacıyla ortaya çıkmıştır. Bu dönemde, geleneksel muhasebenin sunduğu hesap verebilirliğin, toplumun değişen ihtiyaçlarına ne kadar cevap verebildiği tartışma konusu olmuştur. Geleneksel muhasebe yalnızca ekonomik faaliyetleri ölçmeye odaklanırken, sosyal ve çevresel etkileri göz ardı ettiği için eleştirilmiştir (Zulkifli, 2008: 27).

Çevresel sorunların görünürlüğünün ve çevre bilincinin artmasıyla birlikte, geleneksel muhasebenin bu gerçekliklere kayıtsız kaldığı yönündeki eleştiriler yaygınlaşmıştır. Cooper ve Sherer'e (1984: 208) göre geleneksel muhasebe, kendi sosyal gerçekliğini oluşturan politik ve sosyal süreçlere dayanmakta, ancak bu gerçeklik "dünya" ile organizasyon arasındaki tüm olası etkileşimleri kapsamlı bir şekilde yansıtamamaktadır. Bu bağlamda sosyal ve çevresel muhasebe, geleneksel muhasebenin sınırlarını genişleten bir disiplin olarak ortaya çıkmıştır. Sosyal ve çevresel muhasebe, yalnızca finansal bilgileri değil, toplum ve çevreyle ilgili nicel ve nitel bilgileri de dikkate alarak hesap verebilirliğin kapsamını genişletir. Bu yaklaşım, işletmelerce sağlanması gereken bilginin niteliğini de değiştirmiştir. Sosyal ve çevresel muhasebe, geleneksel muhasebenin sınırlarını aşarak daha geniş bir kapsam sunmaktadır. Geleneksel muhasebeden farklı olarak, sosyal ve çevresel muhasebe; finansal ya da finansal olmayan, nicel ve nitel toplum ve çevreye ilişkin bilgilerin dikkate alınmasını ve değerlendirilmesini içerir (Mathews, 2001: 335). Bu yaklaşım, işletmelerin hesap verebilirlik alanlarını genişleterek, sağlanan bilginin niteliğini değiştirmektedir. Sonuç olarak sosyal ve çevresel muhasebe; geleneksel muhasebenin eksikliklerini tamamlamakta, işletmelerin toplumsal ve çevresel sorumluluklarını daha etkin bir şekilde yerine getirmelerine olanak tanımaktadır.

3. Sosyal ve Çevresel Muhasebe Dâhilinde Muhasebe Eğitimi

Muhasebe eğitimindeki reform çalışmaları büyük ölçüde muhasebe meslek kuruluşlarının öncülüğünde gerçekleşmiştir (Boyce, 2004: 565). Üniversiteler, toplumsal ve çevresel konuları içeren muhasebe eğitimi vermekle yükümlü kılınmış ve bu tür bir eğitimin özellikle lisans düzeyinden başlamasının mesleki yetkinliklerin artırılmasına katkı sağlayacağı belirtilmiştir (Asonitou, 2015: 3; Mangion, 2006: 336). Bu doğrultuda, muhasebe eğitimi veren akademisyenlere öğrencileri çağın gereksinimlerine uygun şekilde yetiştirme sorumluluğu verilmiştir (Sefcik vd., 1997: 130).

Üniversitelerde geleneksel muhasebe eğitimi genellikle muhasebenin teknik yönüne odaklanmaktadır. Bu yaklaşım, belirli sorunların belirli formatlarda çözülmesiyle sınırlı kalmakta ve öğrencileri karmaşık iş hayatının karmaşık muhasebe problemleriyle başa çıkma konusunda yeterince hazırlanamamaktadır. Günümüz iş dünyasındaki muhasebe sorunları, yalnızca kayıt tekniğiyle ya da finansal muhasebe veya yönetim muhasebesi gibi tek bir disiplinin yöntemleriyle sınıflandırılmayacak kadar karmaşık olabilmektedir (Sefcik vd., 1997: 130). Pek çok öğrenci muhasebenin toplumdaki rolünü sorgulamaya teşvik edilmemektedir. Bu durum, muhasebenin yalnızca bir kayıt disiplini olarak algılanmasına ve "muhasebe budur ve bu şekilde işler" anlayışının pekişmesine neden olmaktadır. Ancak yapılan araştırmalar, bu tarz eğitiminin çağın gereksinimlerini karşılamadığını ve mezunların değişen iş ortamında yeterince etkili olamadığını veya olamayacağını sıkça vurgulamaktadır (Mangion, 2006: 336; Mathews, 2001: 336).

Toplumun bilgi ihtiyacını karşılayamayan bir muhasebe eğitimi, mesleğinin geleceği ciddi bir risk altına sokmaktadır. İşverenler, günümüz iş dünyasının gerekliliklerine uygun, donanımlı mezunlar talep etmektedir. Bu bağlamda muhasebe eğitiminde sosyal ve çevresel muhasebe konularına yer verilmesi,

mesleğin değişen ihtiyaçlarına yanıt verebilecek muhasebecilerin yetişmesine olanak sağlayacaktır. Bu dönüşüm, muhasebe eğitimini durağan yapısından çıkararak güncel koşullara uyum sağlamasını ve sürdürülebilir bir motivasyonla ilerlemesini gerektirir. Akademisyenler, bu değişimi hayata geçirmek ve öğrencileri çağın gerekliliklerine uygun bir şekilde yetiştirmekle sorumludur (Mangion, 2006: 337).

4. Muhasebe Eğitiminde Yaşanan Dönüşümler

Muhasebe eğitimindeki gelişmeler sosyal ve çevresel muhasebe bağlamında incelendiğinde, 1980'lerden önceki dönemde hem akademik çevrelerde hem de muhasebe meslek mensupları arasında topluma ve çevreye duyarlı muhasebe uygulamalarının oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. 1990'lara gelindiğinde ise muhasebenin "yeşil" dönüşümüne yönelik teorik ve pratik yaklaşımlar akademik olarak keşfedilmeye başlanmış, meslek mensuplarının bu dönüşüme katılımıyla birlikte sosyal ve çevresel muhasebe uygulamaları yavaş yavaş ivme kazanmıştır.

Daha sosyal ve çevreye duyarlı muhasebe, 1980'li yıllardan itibaren daha görünür hale gelmiştir. 1990'lı yıllarda ise "yeşil" muhasebe uygulamalarına duyulan ihtiyaç açıkça fark edilmiş ve bu konuların eğitim-öğretim bağlamında ele alınarak araştırılması gerektiği vurgulanmıştır. Bu dönüşümün ilk adımının ise lisans düzeyinde sunulacak muhasebe eğitimi ile atılabileceği ileri sürülmüştür (Lewis vd., 1992: 220).

4.1. 1971-1980: Sosyal ve Çevresel Muhasebenin Başlangıç Yılları

1970'li yıllar sosyal ve çevresel muhasebenin doğuşuna tanıklık edilen yıllardır, bu nedenle bu dönemde yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu dönemde çevresel sorunlara ayrı bir odaklanma olmadığı gibi, bu konular ne akademisyenlerin ne de politikacıların temel gündeminde yer almıştır ve genellikle sosyal muhasebeden ayrıştırılmamıştır. Ampirik çalışmaların büyük bir kısmının sosyal muhasebe konularına yönelik olduğu tespit edilmiştir. Üniversitelerde ise sosyal ve çevresel muhasebe eğitimi ile ilgili çabalar oldukça sınırlı kalmış, lisans düzeyinde bu alana ilişkin okuma materyalleri bulunmazken, mevcut az sayıdaki çalışma yalnızca lisansüstü seviyede ele alınmıştır (Mathews, 1997: 484).

4.2. 1980'lerde Sosyal ve Çevresel Muhasebe Eğitimi

1981-1990 yılları arasında sosyal ve çevresel muhasebeye olan ilgi belirgin bir şekilde artmıştır. Çevresel sorunların fark edilmesi ve ilginin artması, eğitim alanına da yansımış ve muhasebe teorisi üzerine yazılmış okuma kitaplarında sosyal ve çevresel muhasebe konularına referanslar eklenmiştir. Dönemin sonlarına doğru, bu alandaki yayınların sayısında artış gözlemlenmiş ve sosyal ve çevresel muhasebe eğitimini destekleyen eğitim-öğretim planlarına yönelik sınırlı sayıda da olsa çalışmalar yapılmıştır.

4.3. 1990'lar: Sosyal ve Çevresel Muhasebe Eğitiminin Gelişimi ve Sınırlamaları

1991-1995 yılları arasındaki dönemde çevresel muhasebe sosyal muhasebeye göre daha baskın bir rol oynamıştır. Bu dönemde yayımlanan muhasebe dergilerinin özel sayılarında araştırmacılara çevreyle ilgili bulgularını raporlama fırsatları sunulmuştur. Ayrıca, muhasebenin toplumdaki rolü ve sosyal ve çevresel muhasebe literatürüne dair birçok kitap ve dergi makalesi yayımlanmış, bu yayınlarda yeni fikirlerin muhasebe müfredatına dahil edilmesine yönelik tartışmalar yapılmıştır (Mathews, 1997: 490). Örneğin Gray ve diğerleri (1994: 51) üniversitelerde verilen muhasebe eğitimi ile ilgili etik konuları araştırmış ve muhasebe meslek mensuplarının etik dışı davranışlarını önlemek için alınacak tedbirlerden birinin üniversitelerde verilen muhasebe eğitimi olabileceğini savunmuştur. Bu bağlamda, sosyal ve çevresel muhasebe eğitimi, muhasebe öğrencilerinin etik ve entelektüel gelişimini destekleyerek çözümün bir parçası ve geleneksel muhasebe eğitiminin eksikliklerini aşmak için bir araç olarak görülmüştür. 1990'lı yılların sonlarına doğru yapılan bazı çalışmalarda ise, sosyal ve çevresel muhasebe eğitiminin geleneksel muhasebe derslerinin bir parçası olarak ve çok sınırlı şekilde sunulduğu tartışılmıştır. Bu dönemde sosyal ve çevresel muhasebe derslerinin uzmanlık veya seçmeli ders olarak işlenmeye başlamasına rağmen, bu dersleri alan öğrenci sayısının diğer derslere kıyasla oldukça düşük olduğu belirtilmiştir (Boyce, 2004: 576; Gray, 2001: 10).

4.4. Sosyal ve Çevresel Muhasebe Eğitiminin Küresel ve Türkiye Bağlamındaki Dönüşümü: Akademik ve Müfredat Perspektifleri

1990 yılında Avustralya’da yayımlanan “Yükseköğretimde Muhasebe Disiplininin Yeniden İncelenmesi Raporu (The Report of the Review of the Accounting Discipline in Higher Education) muhasebe eğitiminin köklü bir şekilde yenilenmesi gerektiğini vurgulamış ve bu çağrı Amerika’daki muhasebe eğitimi reformlarıyla paralellik göstermiştir (Mangion, 2006: 336). 2000’li yılların başlarında sosyal ve çevresel muhasebe konusuna olan akademik ilgi artmış, özellikle İngiltere’de bu alandaki eğitimlerin desteklenmesi gerektiğine dair tartışmalar başlamıştır (Mathews, 2001: 344).

İngiltere, Amerika, Avustralya ve Kanada üniversitelerinde işletme bölümleri, sosyal ve çevresel muhasebe eğitiminin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır (Mangion, 2006: 336). Buralarda başlatılan girişimlerin etkisi gelişmekte olan ülkelerde de hissedilmiş; siyasi ve ekonomik bağlantılar eğitim alanında da yeniliklerin benimsenmesine olanak sağlamıştır.

Malezya gibi ülkelerde ise bu dönüşüm süreci daha yavaş ilerlemiştir. Kassim ve Hisam (2014: 53), Malezya muhasebe eğitim sisteminin durağan olduğunu ve modern iş dünyasının gereksinimlerine yeterince uyum sağlayamadığını ifade etmiştir. 2006 yılında Malezya Yükseköğretim Kurumu, bu durumu iyileştirmek amacıyla devlet üniversitelerinde muhasebe programlarını yeniden düzenlemeyi öngören proje başlatmış ve disiplinler arası bilgi ve yetenekleri entegre edebilecek donanımlı muhasebe mezunları yetiştirilmesi hedeflemiştir (Kassim ve Hisam, 2014: 53).

Türkiye’de muhasebe eğitiminin gelişimi hem Amerika hem de Avrupa’daki gelişmelerden etkilenmiştir. Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) ve AAA tarafından yayımlanan raporların yanı sıra Avrupa’daki Bologna anlaşması Türkiye’deki müfredatın gelişiminde kritik rol oynamıştır (Terzi vd., 2013: 84).

Türkiye’de sosyal muhasebe ile ilgili ilk akademik çalışma 1980 yılında hazırlanan “İşletmelerde Sosyal Muhasebe Kuramı” başlıklı doktora tezidir. Bu çalışma, sosyal muhasebenin yöneticilerin sosyal sorumluluklarını yerine getirme becerisini ölçen bir araç olarak kullanılabilirliğini ortaya koymuştur (Sözbilir, 1980). Çevre muhasebesi alanındaki çalışmalar ise 1990’lı yıllarda başlamıştır.

1991-2022 yılları arasında çevre muhasebesi alanındaki yayınların çeşitli parametrelerle analiz edildiği çalışma, Sakarya Üniversitesi’nin bu alanda en fazla katkı sağlayan kurum olduğunu belirtmiştir. Çalışmada incelenen 34 ulusal yayında ise “çevre muhasebesi”, “çevre maliyetleri” ve “emisyon maliyetleri” en sık incelenen temalar arasında yer almıştır (Gök ve Çarıkçı, 2022: 369).

1995-2020 yılları arasında Türkiye’deki çevre muhasebesi konulu 116 yayının analiz edildiği bir başka çalışmada, Anadolu ve Marmara Üniversiteleri, bu alanda en fazla tez çalışması yürüten üniversiteler olarak belirlenmiştir. Çalışmalarda öne çıkan temalar ise “çevre muhasebesi”, “çevresel maliyetler” ve “çevre” olarak tespit edilmiştir (Apalı vd., 2021: 95).

Bu çalışmalar, çevre muhasebesine dair önemli akademik katkılar sağlamış olmakla birlikte, bu katkılarının eğitim süreçleriyle entegre edilmesi durumunda daha büyük bir toplumsal ve çevresel katma değer yaratma potansiyeline sahip olduğu gerçektir.

5. Metodoloji

Bu çalışma, Türkiye’deki üniversitelerin müfredatlarında sosyal ve çevresel muhasebe konularının yer alıp almadığı ve bu alandaki eğilimlerin neler olduğu üzerine odaklanmıştır. Araştırmada, Türkiye’deki üniversitelerin işletme bölümlerinin müfredatında sosyal ve çevresel muhasebe derslerini incelenmesi için doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama süreci doküman incelemesiyle gerçekleştirilmiş, elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Doküman analizi, basılı ya da dijital materyallerin sistematik olarak incelenmesini içeren bir yöntemdir. Bu süreçte, araştırmacının doğrudan müdahalesi olmaksızın mevcut metinler, belgeler veya görseller detaylı bir şekilde analiz edilir (Kıral, 2020: 174).

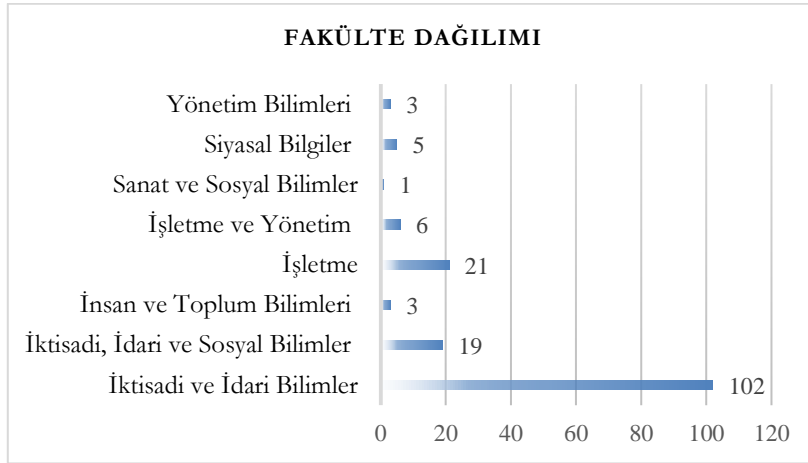
Araştırmanın kapsamını, Türkiye’deki tüm devlet ve vakıf üniversitelerinde işletme eğitimi veren fakülteler oluşturmaktadır. Bu kapsamda, fakültelerde geleneksel muhasebe eğitiminin ötesinde, sosyal ve çevresel sorumluluğun ölçülmesi, raporlanması ve hesap verebilirliğin sağlanmasıyla ilgili verilen derslerin durumu incelenmiştir. Araştırmada şu soruların cevaplanması amaçlanmıştır:

1. Hangi üniversiteler bu dersleri müfredatına dahil etmiştir ve bu dersler hangi fakültelerde verilmektedir?
2. Dersler zorunlu mu yoksa seçmeli olarak mı verilmektedir?
3. Bu derslerin zorunlu veya seçmeli olmasının eğitim üzerindeki etkileri neler olabilir?
4. Derslerin amacı, sosyal ve çevresel muhasebe alanında öğrenciye sağladığı katkı nedir?
5. Derslerin haftalık içeriklerinde hangi konular ağırlıklı olarak işlenmektedir?
6. Derslerde kullanılan ya da önerilen kaynaklar hangi alanlarda bilgi sunmaktadır?

5.1. Veri Toplama

Araştırmada, 204 devlet ve vakıf üniversitesi incelenmiş ve bunların 160'ında işletme eğitimi verildiği tespit edilmiştir. Bu 160 üniversitenin 55'i vakıf, 105'i devlet üniversitesidir. Araştırma kapsamında, bu üniversitelerin ilgili fakültelerindeki işletme bölümleri müfredatları analiz edilmiştir. Müfredatlara, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Atlas platformu ve üniversitelerin resmî web siteleri aracılığıyla erişilmiştir. İşletme eğitimi veren fakültelerin dağılımı şu şekildedir:

- İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi: 102 üniversite,
- İşletme Fakültesi: 21 üniversite
- İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi: 19 üniversite
- İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi: 6 üniversite
- Siyasal Bilgiler Fakültesi: 5 üniversite
- Yönetim Bilimleri Fakültesi: 3 üniversite
- İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi: 3 üniversite
- Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi: 1 üniversite

Grafik 1. İşletme Eğitimi Veren Fakültelerin Dağılımı

5.2. Veri Analizi

Doküman analizi, dokümanlara erişim, bunların anlaşılması, verilerin analiz edilmesi ve yorumlanması süreçlerini kapsar. İçerik analizi aşamasında, araştırma konusu bağlamında kategoriler veya temalar belirlenir. Bu kategorilere göre elde edilen veriler incelenir ve yorumlanır (Kıral, 2020: 173).

Sosyal ve çevresel muhasebe eğitiminin verildiği fakültelerdeki dersler, literatüre dayalı olarak belirlenen anahtar kelimelerle analiz edilmiştir. Çevre muhasebesine yönelik derslerin varlığını belirlemek için şu anahtar kelimeler kullanılmıştır: Çevre muhasebesi, çevre, çevresel, yeşil, ekoloji, sürdürülebilir, sürdürülebilirlik, entegre, rapor, raporlama, finansal olmayan ve iklim.

Sosyal muhasebe derslerini belirlemek amacıyla ise şu anahtar kelimeler kullanılmıştır: Sosyal muhasebe, sosyal, toplum, toplumsal, sorumluluk, etik, etiği, ahlak ve değer

Yapılan incelemeler sonucunda müfredatlarda en sık karşılaşılan dersler şunlardır:

- İş Etiği: 21 üniversitede, en fazla verilen ders.
- İş Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk: 6 üniversite.
- Kurumsal Sosyal Sorumluluk: 6 üniversite
- İşletme Etiği: 6 üniversite.
- Sosyal Sorumluluk Projesi: 5 üniversite,
- Sürdürülebilirlik Yönetimi: 5 üniversite.
- İş Etiği ve Sosyal Sorumluluk: 5 üniversite.
- Mesleki Etik: 5 üniversite.

Etik temalı dersler en yaygın olarak verilen derslerdir ve benzer dersler farklı başlıklar altında (İşletme Etiği gibi) yürütülmektedir.

Çevre Ekonomisi, Çevre Sorunları, İşletmelerde Sürdürülebilirlik gibi dersler 4'er üniversitede verilmektedir. Çevre Politikaları ve Sorunları, Kurumsal Sürdürülebilirlik, Kurumsal Sürdürülebilirlik Yönetimi, Sürdürülebilir Kalkınma başlıklı derslere 3 üniversitede rastlanmıştır. Bu derslerin öğrencilere çevre ve sosyal sorumluluk konuları ile ilgili bilinç kazandıracağı şüphesizdir. Ancak bu araştırma bu sorumluluğun ölçülmesi ve raporlanması yönelik derslerin tespit edilmesi amacıyla yapılmıştır. Bu nedenle bu dersler araştırma sorularını cevaplandırmak amacıyla analiz kapsamına dahil edilmemiştir. Bu bölümde çalışmada araştırılması hedeflenen her bir araştırma sorusuna yanıt verilecektir.

Araştırma sorusu 1: Hangi üniversiteler bu dersleri müfredatına dahil etmiştir ve bu dersler hangi fakültelerde verilmektedir?”

Yapılan müfredat incelemelerinde lisans düzeyinde verilen sosyal ve çevresel muhasebe derslerinin sayısı toplamda 10 olarak belirlenmiştir. Bu dersler, üniversiteler ve fakülteler bazında Tablo 1'de gösterilmiştir:

Tablo 1. Üniversiteler ve Fakülteler Bazında Sosyal ve Çevresel Muhasebe Dersleri

Üniversite	Fakülte	Ders Adı	Seçmeli (S)/ Zorunlu (Z)
Ankara Hacı Bayram Veli	İİBF	Sürdürülebilirlik Muhasebesi ve Raporlama	S
Başkent	İİBF	Sürdürülebilirlik Muhasebesi ve Entegre Raporlama	S
Bingöl	İİBF	Çevre Muhasebesi	S
Dokuz Eylül	İşletme	Entegre Raporlama ve İleri Performans Yönetimi	S
Hitit	İİBF	Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Raporlaması	S
İzmir Demokrasi	İİBF	Entegre Raporlar ve Analizi	S
Sakarya	İşletme	Çevre Muhasebesi	S
Uşak	İİBF	Çevre Muhasebesi	S
Yalova	İİBF	Sürdürülebilirlik için Finansal Okuryazarlık	S
Yıldız Teknik	İİBF	Kurumlarda Entegre Raporlama ve Sürdürülebilir Değer Yaratma	S

Yapılan incelemede, müfredatlarda doğrudan “Sosyal Muhasebe” başlığıyla bir derse rastlanmamış, ancak “Çevre Muhasebesi” başlıklı dersin 3 üniversitede verildiği tespit edilmiştir. Çevre Muhasebesi dışındaki 7 ders hem sosyal hem de çevresel konuları bir arada ele almakta ve genellikle sürdürülebilirlik başlığı altında verilmektedir.

Sosyal muhasebe aynı zamanda sosyal sorumluluk muhasebesi ya da sürdürülebilirlik muhasebesi olarak anılabilmekte; sosyal sorumluluk ve kurumsal sosyal sorumlulukla ilişkilendirilmektedir. Ancak, finansal muhasebenin aksine genel kabul edilmiş sosyal sorumluluk standartlarının olmaması “sosyal muhasebe” kavramının anlaşılabilirliğini zorlaştırmaktadır (Sharma, 2024). Müfredatlarda “Kurumsal Sosyal Sorumluluk”, “Sosyal Sorumluluk Projesi” başlıklı çok sayıda dersin olduğu tespit edilmiştir. Bu dersler öğrencilere işletmelerin sosyal sorumluluğu ya da bireysel olarak sosyal sorumluluk farkındalığı kazandırmak açısından önemlidir. Ancak, bu dersler sosyal ve çevresel etkilerin ölçülmesi ve raporlanması gibi muhasebe tekniklerine odaklanmadığı için analiz kapsamına dahil edilmemiştir.

Araştırma sorusu 2: “Dersler zorunlu mu yoksa seçmeli olarak mı verilmektedir?”

Bu derslerin hepsi seçmeli ders olarak verilmektedir. Bölümlerin müfredatında sunulan seçmeli dersler ders içeriklerinin öğrencilerin ihtiyaç ve beklentilerine göre kolayca değiştirilmesi açısından faydalıdır.

Özellikle belirli alanlarda uzmanlaşmak isteyen öğrencilerin seçmeli dersler seçerek ilgi alanlarına yönelmesi hem öğrenci hem de eğitimci açısından motivasyon artırıcı bir unsurdur. Seçmeli dersler öğretim üyelerini de yeni yaklaşımları takip etme, bilgilerini güncelleme ve genel anlamda dersleri cazip hale getirmek için ek araştırmalar yapması açısından katma değeri yüksek derslerdir (Movchan ve Zarishniak, 2017: 20).

Araştırma sorusu 3: “Bu derslerin zorunlu veya seçmeli olmasının eğitim üzerindeki etkileri neler olabilir?”

Eğitim kalitesinin artırılmasında, bölümlerde sunulan seçmeli derslerin çeşitliliği önemli rol oynamaktadır. Onay ve diğerlerinin (2016) yaptığı araştırmaya göre işletme öğrencilerinin muhasebe seçmeli derslerini tercih etme motivasyonunu etkileyen başlıca faktörler şu şekilde tespit edilmiştir (Onay vd., 2016: 37):

- Derslerin uygunluğu: Derslerin öğrencinin ilgi alanına ve hedeflerine uygunluğu.
- Dersin zorluk derecesi: Öğrencilerin dersi kolay ya da zor olarak algılaması.
- Derslerin fiziksel özellikleri: Dersliklerin fiziki koşulları ve altyapısı.
- Dersin gerekliliği: Dersin öğrencinin kariyer planları veya akademik hedefleri için ne kadar gerekli olduğu.
- Derslerin çakışması: Derslerin diğer derslerle çakışması.
- Kota problemi: Derslerdeki kontenjan yetersizliği.
- Çevre tarafından seçilme: Arkadaş çevresinin dersi seçmesi veya tavsiyeleri.
- Çalışma ortamı için yararlılık: Dersin iş ortamında kullanışlı olma potansiyeli.
- Dersin sürekliliği: Dersin müfredatta düzenli olarak bulunup, bulunmaması.
- Eğitmenin tarzı: Eğitmenin ders işleyiş tarzı ve öğrencilerle etkileşimi.
- Objektif değerlendirme davranışı: Eğitmenin not verme yaklaşımı

Bu faktörler değerlendirildiğinde; derslik alt yapısı, derslerin çakışması, kota problemi fakülte yönetimlerinin sorumluluğundadır. Bununla birlikte, derslerin öğrencilerin ilgisini çekecek şekilde tasarlanması, dersin gerekliliği, çalışma ortamı için yararlı olması konusunda farkındalık oluşturulması, dersin sürekliliğinin sağlanması, eğitmenin ders işleyiş tarzı ve objektif değerlendirme davranışı gibi unsurlar akademisyenlerin yönetmesi gereken süreçlerdendir. Ayrıca bu derslerin seçiminin öğrencilerin inisiyatifine bırakılmasının mı yoksa yönetici adayı olarak yetiştirilen öğrenciler için zorunlu dersler olarak sunulmasının daha uygun olduğu konusu da tartışılması gereken önemli bir noktadır.

Araştırma sorusu 4: Derslerin amacı, sosyal ve çevresel muhasebe alanında öğrenciye sağladığı katkı nedir?

Derslerin amaçları ve öğrenme kazanımları aşağıdaki tablolarda sunulmuştur. Tablolar, derslerin amaçlarını, derslerin odaklandığı ana temaları ve hedefleri ve dersin öğrenme kazanımlarını açıklamakta olup, her bir dersin sosyal ve çevresel muhasebe alanına sağladığı katkıyı özetlemektedir. Yalova Üniversitesi’nde verilmekte olan Sürdürülebilirlik için Finansal Okuryazarlık dersinin bilgi paketine ulaşamadığı için bu kısımda yer almamıştır.

Tablo 2. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi- Sürdürülebilirlik Muhasebesi ve Raporlama

Dersin Amacı	Odak Alanı	Dersin Öğrenme Kazanımları
Firma faaliyetlerinin çevresel, sosyal ve ekonomik etkilerinin nasıl raporlanacağı ve bu raporlama yapılırken uluslararası standartlar kapsamında bu etkilerin hangi göstergeler vasıtasıyla paydaşlara sunulacağını açıklamak amaçlanmaktadır.	Çevresel, sosyal ve ekonomik etkilerin raporlanması	Çevre muhasebesi hakkında bilgi sahibi olur. Entegre raporlamanın içeriklerini kavrar. Sürdürülebilirlik raporlamanın nasıl yapılması gerektiği hakkında bilgi sahibi olur. GRI Sürdürülebilirlik Raporlama İlkeleri hakkında bilgi sahibi olur. Sürdürülebilirlik hakkında bilgi sahibi olur.

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi’nde verilen bu ders sosyal ve çevresel muhasebenin temel yapı taşlarını ele almakta ve öğrencilerin hem teorik hem de pratik bilgiye sahip olmalarını sağlamaktadır. Özellikle GRI ilkeleri, entegre raporlama ve sürdürülebilirlik raporlaması gibi konular sektörel uygulamalara yönelik farkındalık kazandırılması açısından önemlidir.

Tablo 3. Başkent Üniversitesi- Sürdürülebilirlik Muhasebesi ve Entegre Raporlama

Dersin Amacı	Odak Alanı	Dersin Öğrenme Kazanımları
-	Sürdürülebilirlik muhasebesi ve raporlaması, entegre raporlama	Sürdürülebilir büyüme kavramı çerçevesinde sürdürülebilirlik muhasebesi ve raporlaması hakkında bilgi sahibi olur. Çevresel etki ve açıklamaları hakkında bilgi sahibi olur. Ekonomik etki ve açıklamaları hakkında bilgi sahibi olur. Sosyal etki ve açıklamaları hakkında bilgi sahibi olur. Entegre raporlama ve değer yaratma süreci hakkında bilgi sahibi olur. Sürdürülebilirlik raporlaması ve entegre raporlama analizi hakkında bilgi sahibi olur.

Başkent Üniversitesi'nde verilen Sürdürülebilirlik muhasebesi ve entegre raporlama dersi işletmelerin sosyal, çevresel ve ekonomik etkilerinin anlaşılması konusunda gerekli becerileri sağlayabilecektir. Literatürde sosyal muhasebe yerine sürdürülebilirlik muhasebesi kullanılabildiği belirtilmiştir. Ders sürdürülebilirlik anlayışının bütüncül bir şekilde ele alınmasına odaklanmaktadır.

Tablo 4. Bingöl Üniversitesi- Çevre Muhasebesi

Dersin Amacı	Odak Alanı	Dersin Öğrenme Kazanımları
Çevre kavramı, çevresel sorunlar ve nedenleri, çevresel maliyetler ve muhasebe ilişkisi gibi konuları öğrencileri bilgilendirmek.	Çevresel Muhasebe	Çevre kavramı, çevresel sorunlar ve nedenlerini tanımlar. Çevresel maliyetler ve muhasebe ilişkisini saptar. Genel muhasebe modeli çerçevesinde çevresel konuları tanımlar. Genişletilmiş genel muhasebe modeli (çevre muhasebesi) çerçevesinde çevresel konuları tanımlar. Çevre muhasebe sistemini uygular. Ulusal ve uluslararası bazda çevre muhasebesine yönelik yaklaşımları yorumlar.

Bingöl üniversitesinde verilmekte olan ders çevre muhasebesini çevresel sorunlar ve çevresel maliyetler konuları dahil edilerek geniş bir çerçevede ele almakta olup, ulusal standartlara odaklanarak öğrencilere sürdürülebilirlik raporlaması için gerekli bilgilerin sağlanmasını desteklemektedir.

Tablo 5. Dokuz Eylül Üniversitesi- Entegre Raporlama ve İleri Performans Yönetimi

Dersin Amacı	Odak Alanı	Dersin Öğrenme Kazanımları
Bu ders işletmelerde entegre raporlamanın önemini, entegre düşünme ile zaman içinde değer yaratmayı ve entegre raporlama unsurları ile ileri performans yönetimi arasındaki ilişkiyi ele almaktadır.	Entegre Raporlama	Entegre raporlamanın gelişimini ve faydalarını anlayacak. Ekonomik, sosyal, çevresel, etik konular ve sürdürülebilirlik arasındaki ilişkiyi kavrayacak. Entegre raporlamanın içeriğini ve çerçeve yapısını anlayacak. Entegre düşünmenin önemini ve değer yaratma ile ilişkisini ayırt edebilecek. Entegre raporlama ve ileri performans yönetimi arasındaki ilişkiyi tanımlayabilecek.

Dokuz Eylül Üniversitesi'nde yürütülen bu ders entegre raporlamanın işletmeler için önemini vurgulamaktadır. Entegre düşünme ile değer yaratmayı ve bunun sürdürülebilirlik arasındaki ilişkiye odaklanan ders öğrencilere bütünsel raporlama süreçleri hakkında bilgi kazandırmayı hedeflemektedir.

Tablo 6. Hitit Üniversitesi- Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Raporlaması

Dersin Amacı	Odak Alanı	Dersin Öğrenme Kazanımları
Bu dersin amacı öğrenciyi ulusal ve uluslararası mevzuat, uygulama ve teori ile kurumsal sürdürülebilirliğin öğretilmesidir.	Sürdürülebilirlik ve Stratejik Yönetim	Sürdürülebilirlik kavramını tanımlar. Kurumsal sürdürülebilirlik konusunu öğrenir. Sürdürülebilirlikle ilgili uluslararası durumu tartışabilir. Kurumsal sürdürülebilirlik raporlarını yorumlayabilir. Kurumsal Sürdürülebilirlik raporu hazırlayabilir.

Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Raporlaması başlıklı ders ulusal ve uluslararası mevzuata, teori ve uygulamalara odaklanarak stratejik yönetim perspektifiyle sürdürülebilirlik hakkında hem teorik hem de pratik bilgi sağlanmasını amaçlamaktadır.

Tablo 7. İzmir Demokrasi Üniversitesi- Entegre Raporlar ve Analizi

Dersin Amacı	Odak Alanı	Dersin Öğrenme Kazanımları
Finansal tablolar ve finansal analiz yöntemlerinden yararlanarak işletmelerin finansal performansı, finansal durumu ve kazanma gücü hakkında bilgi edinerek işletmeler hakkında bir yargıya ulaşmaktır.	Finansal Raporlama	Finansal ve finansal olmayan bilgiyi ayırır. Finansal raporları tamamlayan diğer raporları bilir. Entegre raporların neler olduğunu açıklar. İşletmeyi entegre raporlar üzerinden değerlendirebilir.

İzmir Demokrasi Üniversitesi'ndeki Entegre Raporlar ve Analizi dersi hem finansal hem de finansal olmayan bilgilere odaklanarak, bunların ayırt edilmesi becerisini kazandırmayı hedeflemektedir. Öğrencilerin ders aracılığıyla entegre raporlar ve diğer tamamlayıcı raporlar üzerinden işletmeleri analiz etme becerisi geliştirmeleri beklenmektedir. Finansal düşünce ile entegre düşünceyi birleştiren ders kapsamlı bir değerlendirme yaklaşımı sunmaktadır.

Tablo 8. Sakarya Üniversitesi- Çevre Muhasebesi

Dersin Amacı	Odak Alanı	Dersin Öğrenme Kazanımları
Bu dersin amacı, işletmelerin çevre yönetimi uygulamaları ve Türkiye'deki ve Dünya'daki çevresel raporlama konusundaki gelişmeler hakkında öğrencileri bilgilendirmektir.	Çevresel Muhasebe ve Raporlama	Çevre kavramı, çevresel sorunlar ve nedenlerini tanımlar. Çevresel maliyetler ve muhasebe ilişkisini saptar. Genel muhasebe modeli çerçevesinde çevresel konuları tanımlar. Genişletilmiş genel muhasebe modeli (çevre muhasebesi) çerçevesinde çevresel konuları tanımlar. Çevre muhasebe sistemini uygular. Ulusal ve uluslararası bazda çevre muhasebesine yönelik yaklaşımları yorumlar.

Bu ders, çevre muhasebesi ile sürdürülebilir iş uygulamalarını birleştiren kapsamlı bir perspektif sunarak çevre sorunları, maliyetleri, bunların muhasebeleştirilmesi yetkinliğini kazandırılması konusunda katkı sağlamaktadır.

Tablo 9. Uşak Üniversitesi- Çevre Muhasebesi

Dersin Amacı	Odak Alanı	Dersin Öğrenme Kazanımları
Bu dersin amacı, işletmelerin çevre yönetimi uygulamaları ve çevresel raporlama faaliyetleri konusunda öğrencileri bilgilendirmektir.	Çevresel Muhasebe ve Raporlama	Çevresel sorunların neden ve sonuçlarını tanımlar. Çevresel maliyetler ve muhasebe ilişkisini kurar. Muhasebe kuramı çerçevesinde çevresel konuları belirler. Ulusal ve uluslararası çevre muhasebesine yönelik yaklaşımları değerlendirir.

Uşak Üniversitesi'nde verilen Çevre Muhasebesi dersi muhasebe kuramı çerçevesinde çevresel konulara odaklanmaktadır. Ders, çevre muhasebesine ilişkin hem ulusal hem de uluslararası yaklaşımları değerlendirme yetkinliği kazandırmayı amaçlamaktadır.

Tablo 10. Yıldız Teknik Üniversitesi- Kurumlarda Entegre Raporlama ve Sürdürülebilir Değer Yaratma

Dersin Amacı	Odak Alanı	Dersin Öğrenme Kazanımları
Dersin amacı, entegre düşünceye dayalı olarak çerçevesi oluşturulan, entegre raporlama düzeninin, kurumların sürdürülebilir değer yaratma süreçlerindeki rolü ve önemini teorik ve ampirik temellerde ortaya koymaktır.	Entegre Raporlama	Öğrenciler, Sürdürülebilir değer yaratma sürecinde entegre düşünce ve entegre raporlamanın önemi ve rolünü açıklayabileceklerdir. Finansal önemlilik kavramı çerçevesinde önemlilik analizleri ve teknikleri hakkında bilgi sahibi olacaklardır. Finansal ve finansal olmayan performansın ölçülmesi hakkında bilgi sahibi olacak ve firma değerine etkisini açıklayabileceklerdir. Entegre raporlama çerçevesinin unsurlarını açıklayabilecek ve entegre rapor hazırlama süreci hakkında bilgi sahibi olacaklardır. Firmaların sürdürülebilir iş modellerinde yer alan çoklu sermaye ögeleri ve ölçülmesi hakkında bilgi sahibi olacaklardır.

Ders, entegre raporlamanın sürdürülebilir değer yaratma sürecindeki önemini teorik ve uygulamalı olarak ele almayı amaçlamaktadır. Finansal ve finansal olmayan ölçüm tekniklerini, önemlilik analizlerini öğretmeyi hedefleyen ders entegre raporlama süreci konusunda farkındalık yaratmayı hedeflemektedir.

Araştırma sorusu 5: Derslerin haftalık içeriklerinde hangi konular ağırlıklı olarak işlenmektedir?

Derslerin haftalık içerikleri incelendiğinde belirli kavramların öne çıktığı tespit edilmiştir. Bu kavramlar kelime bulutu şeklinde görselleştirilmiştir. Kelime bulutunun oluşturulmasında Voyant Tools aracı kullanılmıştır.

Şekil 1. Sosyal ve Çevresel Muhasebe Derslerinde Öne Çıkan Temalar

Ders içeriklerinde öne çıkan temalar şunlardır; çevre, entegre, çevresel raporlama, GRI ve sürdürülebilirlik. “Çevre” teması doğrudan ders içeriklerinde yer alırken, sosyal konular genellikle “sürdürülebilirlik” ve “entegre” temaları altında ele alınmıştır.

Ankara Hacıbayram Veli Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Uşak Üniversitesi, İzmir Demokrasi Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesinde verilen derslerin haftalık içeriklerinde vak’a analizleri ve raporların incelenmesi konularına odaklanılmıştır. Derslerde incelenen raporların kapsamı, derslerin adlarıyla uyum göstermektedir. Sakarya ve Uşak Üniversitesinde “Çevre Muhasebesi” adıyla yürütülen derslerde çevre raporlarının analizi yapılırken; sürdürülebilirlik ve entegre raporlama terimleri içeren derslerde ise daha geniş kapsamlı entegre raporlama örneklerinin incelenmesine odaklanılmaktadır.

Araştırma sorusu 6: Derslerde kullanılan ya da önerilen kaynaklar hangi alanlarda bilgi sunmaktadır?

Bu derslerde en sık kullanılan kaynaklar Uluslararası Raporlama Çerçevesi, GRI Sürdürülebilirlik Raporlama Standartları, Hilmi Kıriloğlu ve Ahmet Vecdi Can tarafından yazılan 1998 yılında basılmış Çevre Muhasebesi kitabı ile yine Ahmet Vecdi Can’ın editörlüğünü yaptığı Çevre Muhasebesi, Sürdürülebilirlik ve Entegre Raporlama (2020) kitabıdır.

Tablo 11. Derslerde en Sık Kullanılan Kaynaklar

Kullanılan Kaynak	Üniversiteler	Verilen Ders
IIRC (2013) Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi	Başkent Üniversitesi	Sürdürülebilirlik Muhasebesi ve Entegre Raporlama
	Dokuz Eylül Üniversitesi	Entegre Raporlama ve İleri Performans Yönetimi
	Yıldız Teknik Üniversitesi	Kurumlarda Entegre Raporlama ve Sürdürülebilir Değer Yaratma
GRI Sürdürülebilirlik Raporlama Standartları	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Sürdürülebilirlik Muhasebesi ve Raporlama
	Başkent Üniversitesi	Sürdürülebilirlik Muhasebesi ve Entegre Raporlama
Kırloğlu, Hilmi ve Can, Ahmet Vecdi (1998), Çevre Muhasebesi, Değişim Yayınları.	Bingöl Üniversitesi	Çevre Muhasebesi
	Sakarya Üniversitesi	Çevre Muhasebesi
Can, Ahmet Vecdi (Ed.) (2020), Çevre Muhasebesi, Sürdürülebilirlik ve Entegre Raporlama, Gazi Kitabevi.	Uşak Üniversitesi	Çevre Muhasebesi
	Sakarya Üniversitesi	Çevre Muhasebesi

Kullanılan kaynakların sınırlı sayıda ve çeşitlilikte olması nedeni en bilinen kaynakların kullanılmasının tercih edilmesi olarak yorumlanabilir. IIRC ve GRI Standartları gibi kaynaklar alana ilişkin en temel bilgileri sunan kaynaklar olarak görüldüğü için akademisyenler tarafından sıklıkla tercih ediliyor olabilir.

5.3. Bulgular ve Öneriler

Dokümanların içerik analizi sonucunda, üniversite müfredatlarının hemen hemen hepsinde kurumsal sorumluluk, sosyal sorumluluk, sürdürülebilirlik, sürdürülebilirlik yönetimi, işletme etiği, kurumsal yönetim gibi derslerin yaygın olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, Özerhan ve Sultanoğlu (2022: 333) tarafından yürütülen çalışmanın bulguları ile uyumludur. Yüksel (2020: 393) yükseköğretim kurumlarında verilen muhasebe eğitiminde sürdürülebilirlik derslerini incelemiş ve bu derslerin müfredatın çok küçük bir yüzdesini oluşturduğunu ifade etmiştir. Süklüm (2019: 169) tarafından yeşil muhasebe derslerinin müfredattaki durumunun incelendiği çalışmada seçilen örneklem kapsamında ele alınan bölümlerde yeşil muhasebeye yönelik ders sayısının az olduğu ve bu derslerin genellikle seçmeli olduğu ifade edilmiştir.

Bu çalışmada da sosyal ve çevresel konuların raporlanmasına yönelik ders sayısının oldukça az olduğu tespit edilmiştir. Bu derslerin sayısının az olmasının olası nedenlerinden bazıları şu şekilde sıralanabilir:

- Müfredata bu konuların dahil edilmesi sırasında karşılaşılan direnç unsurları,
- Muhasebe akademisyenlerinin muhasebe disiplininin sınırlarını genişletme çabalarında öğrenciler ve meslektaşları tarafından dirençle karşılaşması (Boyce, 2004: 578),
- Öğrenciler tarafından muhasebe derslerinin zor olarak algılanması ve akademisyenlerin bu dersleri verme konusundaki isteksizliği,
- Eğitimcilerin değişen iş dünyasına uygun dersler hazırlarken artan iş yükü nedeniyle baskı hissetmesi (Boyce, 2004: 567; Mangion, 2006: 337; Mahdi vd., 2013: 10).

Derslerde kullanılan kaynaklar genellikle en çok bilinen raporlama çerçeveleridir. Sürdürülebilirlik ve çevre muhasebesi nispeten yeni araştırma alanları olduğu için alandaki kitap ve kaynakların çeşitlenmesinin yavaş olması kabul edilebilir. Lisans düzeyinde kanıtlanmış ve güvenilir kaynaklara yönelim kaynak çeşitliliği sınırlayabilir. Bununla birlikte, akademik çalışmaların artması müfredatların güncellenmesini kolaylaştırabilir. Toplumla yönelik sorumlu bir muhasebenin gelişebilmesi için daha fazla araştırma ve akademik yayın yapılması olumlu bir göstergedir, ancak dikkat edilmesi gereken husus bu tür akademik çabaların eğitime entegre edildiği takdirde gerçek anlamda etkili olabileceğidir (Lewis vd., 1992: 222). Bu nedenle üniversitelerin sürdürülebilirlik ve çevresel raporlama konularını muhasebe müfredatına entegre etmek için yapacağı çalışmalar önemlidir.

Bir başka değerlendirme geleneksel muhasebe derslerinin müfredatlarda fazla olması nedeniyle bu dersleri verecek akademisyen konusunda sıkıntı yaşanması ihtimalidir (Tunde vd., 2023: 121). Bu nedenle zorunlu derslerin içeriklerine bu konuların dahil edilmesi gündeme getirilebilir. Akademisyenler bu alanlarda ders vermeleri konusunda desteklenebilir, gerekli kaynaklara erişimi kolaylaştırılabilir. Öğrencilere konular ile ilgili farkındalık kazandıracak etkinlik sayısı artırılabilir.

6. Sonuç

İşletme bölümleri, modern iş dünyası ile değişen toplumsal, çevresel ve ekonomik koşullara uyum sağlayabilecek nitelikli yöneticiler yetiştirmeyi amaçlar. Bu süreçte faydalı bilgi sunmayı, hesap verebilirliği vurgulayan muhasebe dersleri önemli bir rol oynar. Ancak, teorik kavramlara odaklanan, etik karar verme becerilerini geliştirmeyen, ezberci yaklaşımla teknik doğruluğu ön planda tutan ve karmaşık karar alma senaryolarına yeterince hazırlık sunmayan eski ve yetersiz muhasebe müfredatı, yönetici adaylarını iş dünyasının zorluklarına hazırlamada yetersiz kalmaktadır.

Türkiye'de muhasebe eğitiminin, toplumsal ve çevresel konuları kapsayacak şekilde güncellenmesi gerektiği açıktır. Vergi odaklı ve kural temelli muhasebe anlayışının yerini, bilgi odaklı, hesap verebilirlik ve şeffaflık esaslı bir yaklaşım almalıdır. Bu anlayışın geleceğin yöneticilerine lisans düzeyinde kazandırılması, ancak modern ve geniş kapsamlı bir müfredatla mümkün olabilir. Bu çalışma, toplumsal ve çevresel boyutları ele alan muhasebe derslerinin oldukça sınırlı olduğunu ortaya koymuştur.

Müfredatların güncellenmesi konusunda akademi, profesyonel kurumlar ve sektör iş birliği önemlidir. Staj programları, atölye çalışmaları ve uygulamalı raporlama süreçlerini içeren ileri düzey muhasebe dersleri, üniversite eğitimi ile iş dünyası beklentileri arasındaki farkı kapatmada etkili rol oynar. Böyle bir muhasebe eğitimi, yalnızca finansal bilgilerin raporlanmasına değil, aynı zamanda finansal olmayan, toplumsal, çevresel bilgilerin raporlanmasının önemini kavramaya yönelik farkındalık oluşturacaktır.

7. Extended Abstract

The purpose of this study is to evaluate the adequacy of accounting education in undergraduate business departments at universities in Türkiye, focusing on aligning curricula with the evolving demands of the accounting profession. Motivated by criticisms of traditional accounting education's inability to address contemporary business needs, the study emphasizes integrating social and environmental accountability into curricula. By analyzing existing courses and their approach to responsibility reporting and accountability, the research seeks to identify the current state of social and environmental accounting education and explore factors that facilitate or hinder its incorporation into traditional frameworks.

This study employed the document analysis method to examine social and environmental accounting courses within the curricula of business departments at universities in Türkiye. Data collection was conducted through a systematic review of documents, and the collected data were analyzed using the content analysis method. Document analysis involves a structured examination of printed or digital materials, allowing for a detailed evaluation of existing texts, documents, or visuals without direct researcher intervention (Kıral, 2020: 174).

The study focused on all state and foundation universities in Türkiye offering business education. Within this scope, the curricula were analyzed to determine the inclusion of courses that extend beyond traditional accounting education, addressing the measurement, reporting, and accountability of social and environmental responsibilities. The study sought to answer the following questions:

- Which universities have included these courses in their curriculum and in which faculties are these courses given?
- Are the courses compulsory or elective?
- What could be the effects of these courses being compulsory or elective on education?
- What is the purpose of the courses and their contribution to the student in the field of social and environmental accounting?
- Which topics are mainly covered in the weekly content of the courses?
- In which areas do the resources used or recommended in the lessons provide information?

Analysis of business department curricula using specific keywords revealed that only 10 courses addressing the reporting of social and environmental issues are offered across 204 state and foundation universities in Türkiye. Several factors may contribute to the limited presence of such courses:

- Colleagues may resist when attempting to incorporate these topics into the curriculum.
- Students may resist accounting academics' efforts to broaden the scope of the discipline (Boyce, 2004: 568).

- Students may perceive accounting courses as difficult, and academics show reluctance to teach them.
- There are increased workload pressures on educators as they develop courses aligned with the evolving demands of the business world (Boyce, 2004: 567; Mangion, 2006: 337; Mahdi et al., 2013: 10).

The resources used in these courses typically rely on well-established reporting frameworks. Since sustainability and environmental accounting are relatively new fields of study, the diversification of textbooks and resources in this area may be slow. A preference for proven and reliable sources may further limit resource variety at the undergraduate level. However, expanding literature and academic studies can facilitate curriculum updates. While more research and publications signal progress in promoting socially responsible accounting, meaningful impact can only be achieved when these educational efforts are integrated into education.

To address this gap, universities should embed sustainability and environmental reporting into their accounting curricula. Given the dominance of traditional accounting courses, a shortage of academics specializing in these topics may arise (Tunde et al., 2023: 121). Therefore, integrating these subjects into the content of compulsory courses could be explored. Academics can be supported through professional development opportunities and improved access to relevant resources. Additionally, activities to increase student awareness of these topics can be expanded. Undergraduate education is critical for fostering awareness of social and environmental accounting issues.

In business administration departments, educating future managers requires producing qualified graduates who meet the requirements of modern business life and changing social, environmental, and economic conditions. Accounting courses play an essential role in this process. However, old and inadequate accounting curricula that focus on theoretical concepts, do not develop ethical decision-making skills, prioritize technical accuracy with a rote-learning approach, and do not provide sufficient preparation for complex decision-making scenarios are inadequate in preparing manager candidates for the challenges of the business world.

Accounting education in Türkiye needs to be updated to include social and environmental issues. An information-focused, accountability, and transparency-based approach should replace the tax-focused and rule-based accounting approach. Instilling this understanding in future managers at the undergraduate level is only possible with a modern, comprehensive curriculum. This study revealed that limited accounting courses address social and environmental dimensions.

Collaboration between academia, professional institutions, and the industry is essential for updating curricula. Advanced accounting courses that include internship programs, workshops, and practical reporting processes effectively close the gap between university education and the expectations of the business world. Such an accounting education will raise awareness of financial reporting and the importance of non-financial, social, and environmental reporting.

Çıkar Çatışması Beyanı / Conflict of Interest

Çalışmada herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.
There is no conflict of interest with any institution or person in the study.

İntihal Politikası Beyanı / Plagiarism Policy

Bu makale İntihal programlarında taranmış ve İntihal tespit edilmemiştir.
This article was scanned in Plagiarism programs and Plagiarism was not detected.

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı / Scientific Research and Publication Ethics Statement

Bu çalışmada Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi kapsamında belirtilen kurallara uyulmuştur.
In this study, the rules specified within the scope of the Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive were followed.

Kaynakça

- Apalı, A., Bekci, İ., & Şahin, Ş. (2022). 1995-2020 Yılları Arasında Çevre Muhasebesi Alanında Yapılan Çalışmaların İçerik Analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 22(1), 95-113.
- Asonitou, S. (2015, September). The evolution of accounting education and the development of skills. In *11th Interdisciplinary Workshop on Intangibles, Intellectual Capital and Extra-Financial Information. Conference Paper*.
- Boyce, G. (2004). Critical accounting education: teaching and learning outside the circle. *Critical perspectives on Accounting*, 15(4-5), 565-586.
- Cooper, D. J., & Sherer, M. J. (1984). The value of corporate accounting reports: arguments for a political economy of accounting. *Accounting, Organizations and Society*, 9(3-4), 207-232.
- Dillard, J. F. (1991). Accounting as a critical social science. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 4(1), 0-0.
- Gök, A. G., & Çarıkçı, O. (2022). Çevre Muhasebesi Konulu Çalışmaların Bibliyometrik Analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27(3), 369-391.
- Gray, R. (2001). Thirty years of social accounting, reporting and auditing: what (if anything) have we learnt?. *Business ethics: A European review*, 10(1), 9-15.
- Gray, R., Bebbington, J., & McPhail, K. (1994). Teaching ethics in accounting and the ethics of accounting teaching: educating for immorality and a possible case for social and environmental accounting education. *Accounting Education*, 3(1), 51-75.
- Kassim, C. K. H. C. K. (2014). Social and Environmental Accounting Education: A Discussion.
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Süri Üniuersitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170-189.
- Lehman, G. (2017). The language of environmental and social accounting research: The expression of beauty and truth. *Critical perspectives on Accounting*, 44, 30-41.
- Lewis, L., Humphrey, C., & Owen, D. (1992). Accounting and the social: a pedagogic perspective. *The British Accounting Review*, 24(3), 219-233.
- Mahdi, S., Farzaneh, N. Z., Mohammad, J. S., & Vahab, R. (2013). Reforming accounting education content to fulfill business environment needs. *The Journal of Industrial Distribution & Business*, 4(2), 5-11.
- Mangion, D. (2006). Undergraduate education in social and environmental accounting in Australian universities. *Accounting Education: an international journal*, 15(3), 335-348.
- Mathews, M. R. (1997). Twenty-five years of social and environmental accounting research: is there a silver jubilee to celebrate?. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 10(4), 481-531.
- Mathews, M. R. (2001). Some thoughts on social and environmental accounting education. *Accounting Education*, 10(4), 335-352.
- Movchan, L., & Zarishniak, I. (2017). The Role of Elective Courses in Students'professional Development: Foreign Experience.
- Onay, A., Karamasa, C., & Sarac, B. (2016). Application of fuzzy AHP in selection of accounting elective courses in undergraduate and graduate level.
- Özerhan, Y., & Sultanoğlu, B. (2022). Muhasebe Eğitiminde "Sürdürülebilirlik"-Türkiye'deki Üniversitelerde Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 25(Özel Sayı), 325-334.
- Sefcik, S. E., Soderstrom, N. S., & Stinson, C. H. (1997). Accounting through green-colored glasses: Teaching environmental accounting. *Issues in Accounting Education*, 12(1), 129.
- Sharma, J. (2024, Nisan 15). Social Accounting and What Is Its Need? Shiksha. <https://www.shiksha.com/online-courses/articles/social-accounting-and-what-is-its-need-blogid-161353>
- Smith, J. M., & Usry, M. F. (1989). Changes in accounting education. *Journal of Accounting Education*, 7(1), 1-7.
- Sözbilir, H. (1980). İşletmelerde Sosyal Muhasebe Kuramı Ve Türkiye'de Bir Anket Çalışması. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Sundem, G. L., & Williams, D. Z. (1992). Changes in accounting education: preparing for the twenty-first century.
- Süklüm, N. (2019). Yeşil Muhasebe'nin İşletme Lisans Eğitimi Müfredatı İçerisindeki Durumu. *Journal of Social Sciences and Education*, 2(1), 162-172.
- Terzi, S., Şen, İ. K., & Solak, B. (2013). Bologna sürecinin muhasebe eğitime etkisi: üniversitelerin işletme bölümlerinin ders programları üzerine bir inceleme. *Muhasebe ve finansman dergisi*, (59), 83-100.
- Tunde, O. M. O. T. E. H. I. N. S. E., Enofe, A. O., & Adekunle, E. S. (2023). Recent Development in Accounting Education and Accounting Practice.
- Yüksel, F. (2020). Sustainability in Accounting Curriculum of Turkey Higher Education Institutions. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 11(3), 393-416.
- Zulkifli, N. (2008). Understanding social and environmental accounting: Social and environmental accounting. *Asian Journal of Accounting Perspectives*, 1(1), 26-42.
- Zulkifli, N. (2011). Social and environmental accounting education and sustainability: Educators' perspective. *Journal of social sciences*, 7(1), 76-89.